บทที่ 2

บทความและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องเกี่ยวกับผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษาว่าควรจะเป็นผู้ใด ครูประจำชั้น หรือครูพิเศษ และวิชาศิลปศึกษา ควรแยกออกเป็นพิเศษ หรือเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการสอนทั้งหมดนั้น ได้มีผู้ทำการวิจัยและเขียนรายงานหรือบทความเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายท่านด้วยกัน เช่น

อีไลซ บอยล์สตัน[1] ได้กล่าวไว้ว่า ครูประจำชั้นทุกคนสามารถสอนวิชาศิลปศึกษาแก่เด็กของตนได้โดยเท่าเทียมกัน โดยไม่มีความจำเป็นที่ครูผู้นั้นต้องเป็นศิลปิน ครูไม่มีความจำเป็นต้องรู้วิธีวาดภาพหรือระบายสีชั้นศิลปิน แต่ความสำเร็จในการดำเนินการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในชั้นนั้นขึ้นอยู่กับ ความสนใจ ความพร้อมในการตระเตรียมงาน การรู้จักนำเข้าสู่บทเรียน การมีความรู้ในเรื่องการวัดและประเมินผล การมีความตั้งใจจริงที่จะค้นให้พบความต้องการและความสนใจของเด็กต่างหากที่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูผู้สอนศิลปศึกษาที่ต้องมี

ชาลส์ ดี. เกตสเกล[2] ได้แสดงให้เห็นว่าถึงแม้ครูที่สอนศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษา จะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางศิลปเพียงใดก็ตาม หากไม่รู้วิธีการสอนศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษาแล้ว การสอนก็หาประสบผลสำเร็จไม่ ดังเช่นจากตัวอย่างที่ เกตสเกล ได้พบมา คือมีครูผู้หญิงคนหนึ่งมีความสามารถทางศิลปมาก มีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้ของตนให้แก่เด็ก โดยไม่ได้สังเกตดูเลยว่าเด็กมีความพร้อมเพียงใด การกระทำเช่นนี้ทำให้การสอนประสบความล้มเหลว เด็ก ๆ ไม่ตั้งใจเรียน เพราะบทเรียนไม่น่าสนใจ ไม่เหมาะกับความสนใจ และวุฒิภาวะของเด็ก จึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าครูผู้จัดขบวนการสอนศิลปศึกษาที่ถูกต้องจะช่วยให้การเรียน

---

1 Elise R. Boylston, Creative Expression with Crayon (3rd printing, Worchester, Massachusettes : The Davis Press, Inc., 1957) p.12.

Charles D. Gaitskell, Children and Their Art (Portland Oregon : Harcourt, Brace and Company, Inc., 1958) p. 51.

การสอนก้าวหน้าไปได้ดีกว่าครูที่มีความสามารถทางศิลปแต่ไม่รู้จักกลวิธีการสอนที่ถูกต้อง

คารอล ริต้า นิวตัน ไวท์[3] ได้ทำการศึกษาเพื่อวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นวิชาเฉพาะของศิลปศึกษาและเป็นวิชาซึ่งควรมีครูพิเศษหรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นเป็นผู้สอนศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษา ผลปรากฏว่า ศิลปศึกษาไม่ควรถูกแยกออกเป็นวิชาพิเศษ แต่ควรจะได้รับการผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรทั้งหมด เพราะจะทำให้ศิลปศึกษาเป็นขบวนการที่ช่วยให้เด็กเกิดความสร้างสรรค์ขึ้น ส่วนผู้สอนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ ครูประจำชั้นเป็นผู้เดียวที่สามารถรู้จักเด็กภายในชั้นเรียนของตนแต่ละคนในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา จึงเป็นพื้นฐานอย่างดีสำหรับการสอนศิลปที่ดี โดยผู้วิจัยได้เสนอว่าในเรื่องความรู้ทางด้านกระบวนการสอนศิลปศึกษานั้น ถ้าครูประจำชั้นยังขาดสมรรถภาพ ก็ควรส่งเสริมและพัฒนาโดยการจัดให้มีการอบรมเพิ่มเติม หรือทางสถาบันการฝึกหัดครูควรจัดให้มีการสอนวิชาการสอนทางศิลป เพื่อเป็นพื้นฐานแก่ผู้ที่จะออกไปเป็นครูด้วย นอกจากนั้นผู้วิจัยได้กล่าวถึงการประเมินผลในวิชาศิลปศึกษาว่า ควรมีการเปลี่ยนแปลงการประเมินผลที่เน้นทางด้านศิลปแบบอาชีพมาเป็นการประเมินผลในด้านการศึกษา

กุศล สุจรรยา[4] ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้โดยยกเอาหลักพัฒนาการของเด็กมายืนยันว่า บุคคลคนเดียวที่จะช่วยส่งเสริมความต้องการทางการสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก คือครูประจำชั้น การที่ครูไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาทางศิลปนั้น ก็มิได้เป็นอุปสรรคที่จะให้ครูหมดความสามารถที่จะพยายามค้นพบ และส่งเสริมความสร้างสรรค์ในเด็ก

---

[3] Carol Rita Newton White, A Critical Appraisal of the Concepts of "Special Subject" and "specialist" in Elementary School Art Education (Dissertation Abstracts, No 12; University of Illinois, 1960) XX p.p. 4605 - 06.

[4] กุศล สุจรรยา, "ศิลปศึกษาตามหลักสูตรใหม่" วารสารศูนย์ศึกษา, 4 (เมษายน 2502) หน้า 7.

ในเรื่องเกี่ยวกับการสอนวาดภาพนั้น จอร์จ อัลเบิต แฮริส[5] ได้ทำการศึกษาเพื่อรวบรวมทฤษฎีการสอนวาดภาพขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยได้สังเกตและเรียนรู้จากการศึกษาบทความเอกสาร และหนังสือต่าง ๆ ที่เขียนขึ้นใช้ในการสอนการวาดภาพว่า มีความไม่ลงรอยกันอย่างมากระหว่างทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอนวาดภาพ ในการเรียนศิลปศึกษาในปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะพยายามสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับความเข้าใจทางทฤษฎี ในการสอนวาดภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความยุ่งยากสับสนของการใช้ศัพท์เฉพาะ ทฤษฎีและวิธีสอน การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาจากตำราที่มีผู้เขียนไว้ก่อนเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการวาดภาพและการสอน เพื่อรวบรวมจัดให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการนำไปใช้ ผลจากการศึกษาครั้งนี้ ปรากฏว่าผู้วิจัยรวบรวมความคิดเห็นต่าง ๆ ได้รวม 5 กลุ่มใหญ่ ๆ การรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ดังกล่าวนี้ ทำให้ง่ายต่อผู้สอนศิลปที่จะหยิบยกไปใช้ได้ตามความต้องการ ลดความยุ่งยากขัดแย้งในเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีและการสอนการวาดภาพ

ส่วน อลิซาเบธ บี. เฮอร์ลอค[6] ได้สรุปการศึกษาค้นคว้าของนักวิจัยท่านอื่น ๆ เกี่ยวกับการวาดภาพของเด็กไว้ดังนี้ คือ

1. เมื่อมีอายุราว ๆ 6 ปี เด็กจะเขียนภาพแสดงความแตกต่างของเพศได้ เช่น ลักษณะของผม เสื้อผ้า หน้าตา

2. เด็กอายุระหว่าง 5 – 11 ปี วาดรูปเพศเดียวกับตนมากกว่ารูปเพศตรงข้าม

3. ราว ๆ อายุ 11 หรือ 12 ปี เด็กหญิงเริ่มเขียนรูปคนซึ่งเป็นเพศตรงข้าม

4. เด็กชาย เขียนรูปคนน้อยกว่าเด็กหญิง แต่เขียนตัวคนมีสัดส่วนถูกต้องกว่าเด็กหญิง

5. ในการเขียนรูปคน เด็กหญิงเขียนเครื่องประดับ เพิ่มเติมมากกว่าเด็กชาย

---

[5] George Albert Haris, Theoretical Issues in Drawing Instruction (Dissertation Abstract, No 3; Standford University, 1956) XXII p. 3793.

[6] Elizabeth B. Herlock, Child Development (New York : McGraw-Hill Book Company, 1956) p.p. 333-34.

6. เด็กชายชอบเขียนเรื่องเครื่องจักรกลมากกว่าเด็กหญิง

7. เด็กหญิงเขียนหน้าคนแบบหน้าเต็มมากกว่าเด็กชาย แต่เด็กชายเขียนหน้าเต็มและหน้าด้านข้างเท่า ๆ กัน

การศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปของเด็กได้มีผู้ทำการค้นคว้าและศึกษาวิจัยไว้หลายท่านด้วยกัน ท่านที่ได้ทำไว้อย่างละเอียดจนเป็นหลักของการศึกษาทางด้านนี้ คือ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์[7] ได้ทำการศึกษาขั้นพัฒนาการของเด็กตะวันตก ด้วยการเก็บผลงานของเด็กในวัยต่าง ๆ มาศึกษา และวิเคราะห์แยกขั้นพัฒนาการทางศิลป ได้ผลปรากฏว่าเด็กอายุระหว่าง 2 – 4 ปี จะอยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปที่เรียกว่าขั้นขีดเขี่ย (Scribbling Stages) เด็กที่อยู่ในขั้นนี้ยังมองไม่เห็นว่าศิลปคืออะไร ยังใช้ความสนุกสนานในการเคลื่อนไหวร่างกาย เด็กยังไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของมือกับเครื่องมือได้ถูกต้อง เด็กแสดงออกด้วยการใช้มือป้ายหรือละเลงสิ่งที่เลอะเทอะ โคลน น้ำ ฯลฯ หรือเด็กอาจขีดเป็นเส้นที่ขาด ๆ วิ่น ๆ ไม่เป็นรูปร่างอะไรทั้งนั้น เด็กไม่อาจลากเส้นจากซ้ายไปขวา หรือบนมาล่างได้อย่างที่ครูคิด และเด็กไม่คำนึงด้วยว่าจะเป็นอย่างไร แต่การลากเส้นหรือระบายสีที่ไม่เป็นระเบียบเช่นนี้ เป็นการแสดงออกของเด็กวัยนี้ว่า ยังไม่สามารถทำงานซึ่งอาศัยการเคลื่อนไหวของร่างกายที่ถูกต้องได้ เด็กยังไม่สามารถบังคับมือให้เป็นไปตามความต้องการได้ เด็กสนใจแต่การเคลื่อนไหวของมือเท่านั้น การแสดงออกด้วยวิธีนี้ เป็นวิธีที่เด็กพอทำได้ ถึงแม้ว่าภาพที่ปรากฏนั้นจะมีความหมายหรือไม่ก็ตาม แต่เด็กจะให้ชื่อสิ่งที่ตนวาดนั้นเป็น บ้าน รถยนต์ คน สัตว์ ไปตามที่ต้องการ เมื่อเด็กโตขึ้นจะเขียนภาพมีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น ในช่วงอายุระหว่าง 4 – 7 ปี เด็กจะพัฒนาไปอยู่ในขั้น การเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre-Schematic Stage) ซึ่งเป็นขั้นที่ต่อกับการเขียนภาพในขั้นขีดเขี่ย ไปสู่การเขียนหรือสร้างให้ปรากฏภาพและรูปร่าง แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาพที่ตนเขียนกับความจริงของโลกภายนอก ซึ่งจะพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ตามขั้นอายุ และวุฒิภาวะของเด็ก

---

[7] Viktor Lowenfeld, Creative and Mental Growth (3rd ed., New York : The Macmillan Company, 1957)

ในขั้นนี้เด็กจะใช้สัญญลักษณ์ออกมาไม่แน่นอน ภาพคน หรือสิ่งต่าง ๆ แม้เป็นการวาดสิ่งเดิมซ้ำ เด็กก็อาจเขียนได้หลายแบบ ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับสิ่งรอบ ๆ ตัว แม้เด็กรู้ว่าคนมี หัว ผม คอ มือ เท้าและอื่น ๆ แต่ภาพที่เด็กเขียนออกมานั้นไม่เหมือนกับสิ่งที่เด็กรู้ เด็กวาดแต่ในสิ่งที่เขาสนใจเท่านั้น ในขั้นการเขียนภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stages) เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุระหว่าง 7 – 9 ปี เด็กจะมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น รู้จักนำตนเข้าไปสัมพันธ์กับคนอื่น อันเป็นประสบการณ์ที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานของการใช้ช่องไฟ หรือช่องว่าง (space) เนื่องจากเด็กเกิดความเข้าใจว่าภาพที่ตนเขียนควรอยู่ตรงไหน และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพียงใด ฉะนั้นภาพของเด็กในขั้นนี้จึงมีลักษณะการใช้ช่องไฟต่างจากขั้นการเขียนภาพให้มีความหมาย เด็กจะไม่สมมติว่า นี่ต้นไม้ นี่คน นี่รถยนต์ เป็นอย่าง ๆ ไป โดยไม่นำมาเกี่ยวข้องกัน เหมือนตอนที่อยู่ในขั้น การเขียนภาพให้มีความหมาย แต่เด็กจะคิดว่าตนเองอยู่บนพื้นดิน รถยนต์วิ่งอยู่บนถนน ต้นไม้ขึ้นจากพื้นดิน ความรู้สึกตัวที่สำคัญอันดับแรกของเด็กคือ ค้นพบว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม เด็กจะแสดงออกโดยใช้สัญญลักษณ์ที่เรียกว่าเส้นฐาน (Base line) จากความรู้สึกอันนี้ รวมทั้งเรื่องความสัมพันธ์ของที่ว่างภายในภาพ เด็กจะแสดงหลายสิ่งหลายอย่างที่สัมพันธ์กันออกมา โดยวาดอยู่บนเส้นฐานนี้ นอกจากนั้นเด็กยังมักเขียนภาพที่เรียกว่าภาพเอกซเรย์ (X-ray) ซึ่งเป็นภาพที่แสดงให้เห็น ความรู้ ประสบการณ์ของตนเอง มากกว่าความเป็นจริงตามธรรมชาติ เด็กต้องการแสดงออกทุกสิ่งซึ่งตนคิดว่าควรมีอยู่ในภาพ เช่นเด็กเขียนภาพบ้าน เด็กรู้ว่าในบ้านมีห้องต่าง ๆ เด็กก็เขียนแสดงให้เห็นในภาพด้วย ภาพอีกแบบหนึ่งที่เด็กเขียนก็คือภาพแบบพับกลาง ภาพนี้เนื่องมาจากเด็กเขียนทุกสิ่งทุกอย่างตั้งได้ฉากกับเส้นฐาน เมื่อเด็กวาดเส้นฐานสองเส้น เด็กวาดบนเส้นฐานหนึ่งแล้วก็กลับภาพ วาดสิ่งต่าง ๆ บนเส้นฐานอีกเส้นหนึ่งเกิดเป็นภาพแบบพับกลาง เมื่อเด็กอายุ 9 – 11 ปี เด็กจะพัฒนาไปอยู่ในขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Dawning Realism) ในขั้นนี้เด็กจะเขียนภาพจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ เป็นระยะที่เด็กมีความรู้สึกแบ่งแยกเพศ เด็กสนใจในหมู่เพื่อนเพศเดียวกัน เริ่มมีความต้องการอยู่ในสังคมอย่างอิสระ อยากที่จะแสดงอะไรที่เป็นตัวของตัวเอง จะทำอย่างโน้น อย่างนี้ ความเกี่ยวข้องร่วมมือกับผู้ใหญ่นั้นมีน้อยลง มีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิง เด็กหญิงเริ่มสนใจ

และเอาใจใส่ในการแต่งกายและรื่นเริง แต่งเนื้อแต่งตัวสะอาด การเขียนภาพอาศัยแต่เส้นเรขาคณิต ไม่เพียงพอต่อการแสดงออก เด็กจึงใช้เส้นอื่น ๆ ช่วยให้การแสดงออกสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งอื่น ๆ มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงของเด็กในระยะนี้ ค่อนข้างจะฉับพลัน เด็กจำนวนมากที่ขาดความร่วมมือกับผู้ใหญ่ หรือครูผู้สอน มักจัดระยะวัตถุในภาพเขียนของตนให้สัมพันธ์กันไม่ได้ โดย โลเวนเฟลด์ ได้ทดลองให้เด็กในระยะนี้จำนวน 400 คน เขียนภาพคนเก็บแอปเปิล แต่ปรากฏว่ามีเด็ก 43.3 % ไม่สามารถเขียนมือให้จับลูกแอปเปิลได้ เขียนเพียงแต่ยื่นมือออกไปเฉย ๆ ไม่แตะต้องลูกแอปเปิลเลย แสดงให้เห็นว่าเด็กไม่สามารถจัดระยะของมือและลูกแอปเปิลให้สัมพันธ์ตามความต้องการได้ เกี่ยวกับการเขียนภาพคน เด็กในขั้นนี้เน้นเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและรายละเอียด แต่ยังไม่มีแนวคิดรวบยอดในสิ่งที่เห็นอย่างถูกต้อง ฉะนั้นพวกรอยย่น รอยพับและการเคลื่อนไหวของเสื้อผ้าในเมื่อร่างกายเคลื่อนไหว จึงไม่ปรากฏในภาพของเด็ก ภาพของเด็กมักแข็งกระด้าง เป็นแท่ง ๆ ก้อน ๆ เด็กเขียนเพียงว่าเป็นเพศใดเท่านั้น การใช้ของไฟเด็กค้นพบพื้นราบ (plane) ซึ่งมีความหมายและสำคัญมากกว่าเส้นฐาน แต่เด็กยังไม่รู้จักเส้นระดับ การใช้สีของเด็กจะมีความสัมพันธ์กับอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของตนเป็นใหญ่ ในขั้นนี้เด็กเริ่มรู้จักการออกแบบ ส่วนมากเป็นการออกแบบผม แบบเสื้อ ขั้นการวาดภาพเหมือนของจริง (The Stage of Reasoning) เด็กอายุระหว่าง 11 – 13 ปี เป็นระยะที่เข้าสู่วัยรุ่น มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เด็กในวัยนี้แบ่งได้เป็น 2 พวก คือพวกที่มีความรู้สึกตามสิ่งเร้าจักษุสัมผัส (Visually Minded) จะเอาใจใส่กับความแตกต่างของสี แสง และเงา ตลอดจนถึงสภาพของดินฟ้าอากาศ ได้ทั้งระยะใกล้ ไกล ชอบเขียนภาพแสดงให้เห็นสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ และเขียนในแบบที่ตนเป็นผู้ดูงานของตน สำหรับการเขียนภาพคน เด็กเขียนได้ใกล้ความจริง ซึ่งเด็กได้มาจากความสังเกต เช่นเสื้อผ้ามีรอยย่น ยับหรือเป็นกลีบในส่วนต่าง ๆ และมีแสง มีเงา ตามท่าทางของผู้สวมใส่ในอิริยาบถต่าง ๆ ในขั้นนี้เด็กจะแสดงเสื้อผ้าให้เห็นว่าเป็นหญิงหรือชายเท่านั้น อีกประการหนึ่งคือ เด็กจะแสดงข้อต่อของคน ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กเพิ่งค้นพบ ในระยะท้าย ๆ ของพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะเพิ่มรายละเอียดมากขึ้น เป็นเพราะเด็กอาจสังเกตได้ว่า เสื้อผ้าที่สวมใส่เปลี่ยนไปตามลักษณะอาการเคลื่อนไหวของร่างกาย เด็กจะสนใจ เอาใจใส่ ต่อลักษณะที่ปรากฏภายนอก และพยายามแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น

การใช้ช่องไฟ เด็กเริ่มรู้จักเส้นระดับ และแสดงระยะใกล้ไกลโดยการซ้อนไฟในลักษณะที่เป็นสามมิติ โดยการแสดงให้เห็นว่าใกล้ไกลต่างกัน โดยลดขนาดวัตถุให้เล็กลงตามระยะ เขียนแสงและเงาตามที่เห็น มิได้เป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ ชอบวาดทิวทัศน์แสดงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนเป็นผู้ดู ส่วนพวกที่มีการกระทำที่เกี่ยวกับการตีความหมายในประสบการณ์ของตนเอง (Nonvisually Minded) เป็นพวกที่มีการกระทำเกี่ยวกับการตีความหมายในประสบการณ์ของตนเอง งานของเด็กพวกนี้เน้นความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับโลกภายนอกด้วยความรู้สึกของตนเอง เป็นนักแสดงออก (Expressionism) เขียนภาพด้วยความรู้สึก เอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องเหมือนกับว่าตนร่วมอยู่ในภาพนั้นด้วย สนใจในรายละเอียดที่เขารู้สึกว่าจำเป็นเท่านั้น เด็กพวกนี้ในการแสดงออกยังเน้นส่วนสำคัญอย่างเกินความจริงอยู่ ชอบวาดภาพเกี่ยวกับตนเอง และแสดงความรู้สึกทางร่างกายมากกว่าคุณลักษณะภายนอกที่มองเห็น งานด้านสร้างสรรค์จะเป็นไปตามการแสดงออกทางศิลป เด็กชอบวาดรูปคนและแสดงออกซึ่งอารมณ์ของภาพนั้น ช่องไฟจะมีความสำคัญก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นต่อการแสดงออกของตนเท่านั้น และเขียนแสดงสิ่งแวดล้อมในเมื่อรู้สึกว่าสำคัญเท่านั้น เด็กพวกตีความหมายในประสบการณ์ของตนเอง (Nonvisually Minded) ชอบใช้สีตามความรู้สึกของตน และไม่สนใจหน้าที่ด้านประโยชน์ กลับไปสนใจในสิ่งที่ทำให้เกิดอารมณ์ และการแสดงออก แสดงให้เห็นว่ามีความโน้มเอียง ต่างไปจากพวกที่มีความรู้สึกตามสิ่งเร้าจักษุสัมผัส (Visually Minded) ในเรื่องเกี่ยวกับการออกแบบมากขึ้นทุกที เพราะเด็กวัยนี้ทั้งสองกลุ่ม กำลังมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นจริง และมีความเข้าใจการออกแบบมากขึ้น แต่ยังไม่เข้าใจในการออกแบบอย่างแท้จริง

ชาลส์ ดี. เกตสเกล[8] ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับผลกระทบกระเทือนของการสอนแบบเผด็จการของครู ต่อพัฒนาการทางศิลปของเด็ก โดยก่อนทำการทดลอง เด็กทุกคนเรียนศิลปศึกษาอย่างสนุกสนาน ได้แสดงออกตามความต้องการของตน เด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 200 คน มีพัฒนาการทางศิลปอยู่ในขั้นการเขียนภาพให้มีความหมาย (Symbolic Stage) และสามารถ

---

[8] Charles D. Gaitskell, Children and Their Art (Portland Oregon : Harcourt, Brace and Company, Inc., 1958) p. 52 - 53.

ใช้สัญญลักษณ์ต่าง ๆ แสดงออกซึ่งความเป็นอยู่รอบ ๆ ตัวได้ด้วย คือเด็กเหล่านี้สามารถสร้างสรรค์ภาพอันเกิดจากประสบการณ์ของตน เด็กเหล่านี้ถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามอายุ เรียกว่ากลุ่ม ก. และกลุ่ม ข.

กลุ่ม ก. ประกอบด้วยเด็ก 125 คน แทนที่การเรียนศิลปอย่างสนุกสนานและสร้างสรรค์ ครูได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทำ 10 อย่าง เช่น

1. ตัดรูปสามเหลี่ยม และสี่เหลี่ยมจากกระดาษสี
2. นำกระดาษที่ตัดไปปะบนกระดาษเพื่อทำเป็นบ้าน
3. วาดภาพแอปเปิล เป็นรูปวงกลมตามแบบที่ครูวาดให้ดูบนกระดาน
4. ระบายสีดอกไม้ ซึ่งครูได้วาดเป็นโครงร่างไว้ให้แล้ว
5. ลอกภาพนกจากโครงร่าง
6. วาดภาพคนหิมะ จากการให้แนวทางของครู
7. แรเงาโครงร่างรถยนตร์ ซึ่งครูได้จัดเตรียมไว้แล้ว
8. ลอกภาพเด็กผู้หญิงจากกระดาน
9. วาดภาพดอกทิวลิปจากการแสดงสาธิตของครูบนกระดาน
10. วาดภาพตามแนวทางของการประกอบวงกลมให้เป็นแมว

ในขณะที่กลุ่ม ก. ต้องเรียนศิลปด้วยการลอกแบบและเผด็จการเช่นนี้ เป็นเวลาถึง 10 วัน กลุ่ม ข. ซึ่งมีเด็กรวม 125 คนเช่นกัน ดำเนินการเรียนศิลปไปอย่างอิสระ ได้แสดงออกเต็มที่เช่นเดิม เมื่อครบ 10 วัน ในวันที่ 11 เด็กทั้ง 2 กลุ่มถูกนำไปที่สถานีดับเพลิง ดูการฝึกหัดปฏิบัติการของคนดับเพลิงในการช่วยเหลือคนเมื่อเกิดไฟไหม้ เด็กได้เที่ยวเดินดูเครื่องมือ และตัวตึกที่ทำการโดยตลอด การไปทัศนศึกษาครั้งนี้เป็นเครื่องเร้าพิเศษ เมื่อถึงวันรุ่งขึ้น เด็กทั้งหมดได้รับการกระตุ้นตามที่เคยได้รับมาทุกครั้งที่เรียนศิลป และผู้สอนได้ขอร้องให้เด็กวาดภาพจากประสบการณ์ของตนที่ได้ไปพบเห็นมา เด็กกลุ่ม ข. ประสบผลสำเร็จในงานแตกต่างกันไปหลายอย่าง ภาพวาดของเด็กกลุ่ม ข. สะท้อนให้เห็นการใช้ความสังเกต และการใช้เครื่องมือและเทคนิคนานัปการ สำหรับกลุ่ม ก. เด็กประมาณ 44% (55 คน) แทนที่จะแสดงออกถึงประสบการณ์

ที่ได้พบเห็นมา กลับแสดงออกในรูปของ บ้าน นก ฯลฯ ซึ่งได้รับการสอนมาเมื่อ 10 วันก่อน ส่วนเด็กที่เหลือก็หันกลับไปใช้สัญญลักษณ์และเครื่องมือตลอดจนเทคนิค ซึ่งได้เคยเรียนมาก่อนที่จะทำการทดลอง เด็กกลุ่ม ก. ที่เคยเรียนศิลปศึกษาวิธีลอกแบบนั้น หลังจากการทดลองผ่านไปเป็นเวลา 2 ปี ปรากฏว่ามีเด็กถึง 8% (10 คน) ที่ยังทำงานแบบลอกแบบตามที่ได้รับการสอนระหว่าง 10 วัน ถ้าจะลองคิดดูว่าถ้าเด็กได้รับการสอนเช่นนี้ตลอดไป ผลคงจะทำให้การพัฒนาการทางศิลปและความสรรค์สร้างในเด็กถูกทำลายไปเนิ่นนานหรือตลอดกาลก็ได้

นอกจากการทดลองเรื่องดังกล่าวมาแล้วนี้ เกตสเกล ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับเรื่องความจำเป็นที่ต้องมีครูเป็นผู้สอนศิลปศึกษา โดยทำการทดลองกับเด็ก 200 คน คัดจากเด็กอายุ 5 ปี ถึง 6 ปี 3 เดือน โดยอายุเฉลี่ย 5 ปี 2 เดือน 100 คนแรกจัดให้อยู่ในกลุ่มแรก 62 คน ในจำนวนนี้มีขั้นพัฒนาการทางศิลปอยู่ในขั้นการหยิบจับและทำความคุ้นเคยกับวัสดุ (Manipulative Stage) ส่วนเด็กที่เหลือ อยู่ในขั้นการใช้สัญญลักษณ์ (Symbolic Stage) 5 วันแรกครูได้จัดวัสดุต่าง ๆ ที่เด็กคุ้นเคย เช่น สีน้ำ ดิน ปลาสติก กระดาษที่ตัดเป็นรูปต่าง ๆ และกาว โดยไม่มีการกระตุ้นหรือการสอนเลย ผลการทดลองปรากฏว่าในวันแรกและส่วนใหญ่ในวันที่สอง การทำงานของเด็กดำเนินไปด้วยดี โดยปราศจากการช่วยเหลือของครู เด็กยุ่งอยู่กับการหยิบจับวัตถุหรือการสร้างสัญญลักษณ์ ในวันที่ 2 เด็ก 16 คน แสดงให้เห็นถึงการขาดความสนใจในงาน ขณะที่ในวันที่ 3 เด็ก 59 คน แสดงให้เห็นการขาดความสนใจ ส่วนในวันที่ 4 และ 5 เด็กเกือบทั้งหมดขาดความสนใจในกิจกรรมที่ทำ และงานที่ทำก็ขาดชีวิตจิตใจ ข้อที่น่าสนใจควรแก่การสังเกตคือ เด็กที่มีอายุมากในกลุ่มจะรู้สึกต้องการการเอาใจใส่ของครูได้เร็วกว่าเด็กที่เล็กกว่า จึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ครูสามารถกระตุ้นและแนะแนวทางให้แก่เด็กโตได้มากกว่าเด็กเล็ก และอีกประการหนึ่งคือ เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปขั้นที่แสดงออกด้วยสัญญลักษณ์ (Symbolic Stage) ต้องการความช่วยเหลือจากครูมากกว่าเด็กที่อยู่ในขั้นการใช้วัสดุ (Manipulative Stage) เพราะจากความจริงที่ว่า 22% ของเด็กในขั้นสัญญลักษณ์ ได้วกกลับลงมาสู่ขั้นการใช้วัตถุ (Manipulative Stage) อีก

ได้มีการสังเกตและทดลองเช่นนี้กับเด็กอีก 100 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 7 ปี 2 เดือน ถึง 9 ปี 1 เดือน อายุเฉลี่ย 8 ปี 3 เดือน ผลปรากฏว่าคล้ายคลึงกับการทดลองครั้งแรก

ในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปของเด็กไทย มีผู้ทำการวิจัยในปี พ.ศ. 2505 โดย ภัทรา สุคนธทรัพย์[9] ได้วิจัยเรื่อง "พัฒนาการทางศิลปของเด็กไทยในชั้นประถมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนประถมสาธิตแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนคร" โดยมีความมุ่งหมายในการค้นคว้าดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาว่าเด็กชั้นประถมศึกษาตอนต้นของไทยที่ได้รับการสอนศิลปตามแนวใหม่มาตั้งแต่ต้น จะอยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปขั้นใด เมื่ออายุประมาณเท่าใด

2. เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปขั้นเดียวกัน เขียนภาพ หรือปั้น แตกต่างกันอย่างไรบ้าง

3. เด็กที่มีพัฒนาการทางการเขียนภาพอยู่ในขั้นหนึ่ง จะมีพัฒนาการทางการปั้นอยู่ในขั้นเดียวกันหรือไม่

4. ในระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายแต่ละวัย เพศไหนชอบวาดและปั้นอะไรมาก

5. ในระหว่างเด็กหญิงและชายทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่างนี้ เพศไหนชอบวาด และปั้นอะไรมากที่สุด

การศึกษาครั้งนี้จำกัดขอบเขตเฉพาะการแสดงออกทางศิลปของเด็กโรงเรียนสาธิตแผนกประถม, วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร โดยศึกษาจากการเขียนภาพและการปั้นของเด็กเท่านั้น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมปีที่ 4 อย่างละ 1 ชั้น โดยผู้วิจัยได้ศึกษา การวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ และการใช้สีจากภาพที่เด็กวาด โดยใช้หลักเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์

---

[9]ภัทรา สุคนธทรัพย์, "พัฒนาการทางศิลปของเด็กไทยในชั้นประถมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนประถมสาธิตแห่งหนึ่ง ในจังหวัดพระนคร" วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร (2505).

ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คือ

1. เด็กจะมีพัฒนาการทางศิลปอยู่ในขั้นต่าง ๆ ตามระดับอายุดังนี้

5–6 ขวบ จนถึง 7 ขวบ อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 2 หรือขั้นต้นของการเขียนภาพให้มีความหมาย

7–8 ขวบ จนถึง 10 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 3 หรือขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง

9–11 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 4 หรือเริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างของจริง

11 ขวบ เป็นวัยที่มีความโน้มอยู่ในระยะต้น ของขั้นพัฒนาการขั้นที่ 5 หรือขั้นการใช้เหตุผล

สำหรับขั้นที่ 1 เด็กทุกคนในกลุ่มตัวอย่าง มีพัฒนาการพ้นขั้นนี้หมดทุกคน

2. เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปขั้นเดียวกัน เขียนภาพแสดงลักษณะรูปคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบแตกต่างกันไปตามลำดับวัย เด็กอายุมากจะเขียนภาพมีลักษณะใกล้ลักษณะของภาพในขั้นพัฒนาการขั้นต่อไปได้มากขึ้น

3. เด็กส่วนมากมีพัฒนาการทางการเขียนภาพอยู่ในขั้นเดียวกับการปั้น

4. เด็กหญิงทุกวัย ชอบวาดภาพบ้านและคน แต่วัย 9–10 ขวบ วาดภาพทิวทัศน์เพิ่มขึ้น 10–11 ขวบ วาดฉากนวนิยายหรือเรื่องราว และภาพสัตว์เพิ่มขึ้น ส่วนเด็กผู้ชายทุกวัยชอบวาดฉากรบ แต่บางวัยมีการวาดสิ่งอื่น ๆ รองลงไปจากฉากรบ คือ 5 ขวบ วาดฉากนิยายหรือเรื่องราว 9 ขวบ วาดฉากการต่อสู้ 10 ขวบ วาดทิวทัศน์และบ้าน 11 ขวบ วาดฉากท้องทะเล

5. เด็กหญิงส่วนมากของกลุ่มตัวอย่าง วาดภาพบ้านและคนมากที่สุด และปั้นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากที่สุด แต่เด็กชายส่วนมากวาดฉากรบมากที่สุด

พ.ศ. 2506 สันทัด ศัณฑนันทน์[10] ได้ทำการสำรวจความสามารถในการอ่านภาพของนักเรียนประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 4 ของโรงเรียนสาธิต แผนกประถม จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เพื่อต้องการหาว่า

1. เด็กในระดับอายุต่างกัน (ซึ่งได้แก่นักเรียนชั้น ป.1 – ป.4) นี้ เมื่อให้เลือกภาพที่มีความหมายเหมือนกัน แต่เขียนด้วยลักษณะต่าง ๆ กัน (ตามหลักพัฒนาการทางศิลป) เด็กจะเลือกภาพลักษณะใดลักษณะหนึ่งเหมือนกันหมด หรือต่างกัน

2. ถ้าต่างกัน เด็กที่เลือกภาพแต่ละลักษณะนั้น มีระดับอายุเท่าใดถึงเท่าใด

ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างข้อทดสอบเอง โดยอาศัยภาพวาดของเด็กในพัฒนาการระดับต่าง ๆ กันเป็นแนวสร้างภาพเป็นแบบทดสอบ จำนวน 20 ชุด ชุดหนึ่งประกอบด้วยภาพ 4 ภาพ ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกัน แต่วาดภาพให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบนี้ทดสอบเด็ก เพื่อดูว่าเด็กวัยต่าง ๆ กันนั้น เลือกภาพความหมายเดียวกันแต่มีภาพหลายลักษณะ รวมทั้งลักษณะที่ตนเขียนขึ้นด้วยว่า เด็กจะชอบภาพใดมากที่สุด จะชอบภาพลักษณะเดียวกับที่ตนเขียน หรือชอบลักษณะอื่น เพื่อสอบดูว่าเด็กจะดูภาพและเข้าใจความหมายเฉพาะภาพแบบที่ตนเขียน หรือดูภาพลักษณะอื่นด้วยความเข้าใจได้ด้วย

การวิจัยครั้งนี้ วิจัยเฉพาะทางด้าน space concept เท่านั้น แบบทดสอบประกอบด้วยภาพที่แสดง concept ของ space ด้วยวิธีต่าง ๆ ตามลำดับขั้นในพัฒนาการของเด็กคือ ภาพแบบ Base line, Folding Over, Over lapping และ Perspective ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กทุกระดับอายุสามารถอ่านภาพ Perspective ด้วยความเข้าใจเกือบทุกคน ทั้งที่พัฒนาการในการวาดภาพของตนยังไม่ถึงขั้นนั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเคยชิน จากการวิจัยนี้จึงสรุปได้ว่า ภาพเขียนสำหรับเด็กที่แสดงออกทางด้าน space concept แม้ว่าจะวาดแบบมี perspective หรือแสดงความตื้นลึกหนาบางเพียงใด เด็กก็สามารถเข้าใจได้ ไม่จำเป็นต้องวาดตามขั้นพัฒนาการของเด็กเท่านั้น

---

[10] สันทัด ศัณฑนันทน์, "สำรวจความสามารถในการอ่านภาพของนักเรียนประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 4 ของโรงเรียนสาธิต จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย" วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย (2506).